

1

Rahtilaiva jatkoi kohti päämääräänsä, joka oli Röytän satama Tornion alapuolella aivan Pohjanlahden perukassa. Toistaiseksi kaikki oli sujunut kuin rasvattu, mutta suomalaisten keskuudessa saattoi aistia kireän tunnelman ja väreilevän jännityksen. Pienikin vastoinkäyminen saattaisi pilata koko maihinnousun.

11. jalkaväkirykmentin 2. pataljoonan komentaja majuri Martti Kaski käveli kiivain askelin laivan kannella kohti komentosiltaa. Aivan hänen kannoillaan kiiruhti laivan yliperämies Sauli Kajander. Kaski heitti kiukkuisesti puoliksi poltetun savukkeensa reelingin yli mereen ja mulkaisi vihaisesti takanaan kävelevää Kajanderia, joka väisti nolona Kasken katseen. Maihinnousun ensimmäinen takaisku oli tullut Kasken tietoisuuteen, minkä vuoksi hän oli kirjaimellisesti raivoissaan.

Komentosillan ovelle päästyään Kaski korjasi jämähköin elein päässään olevan suikan asentoa. Suu oli puristunut mutruun ja silmät säkenöivät suuttumusta. ”Försti” Kajander lipoi hermostuneena huuliaan. Hän olisi ollut mieluummin ihan missä tahansa muualla kuin tässä tilanteessa.

Saatuaan suikkansa asennon mieleisekseen Kaski astui suureleisesti komentosillalle. Kajander seurasi kuin ujo varjo perässä ja jäi ovensuuhun seisomaan vaivautuneena.

Laivan kapteeni Veikko Polvi kääntyi hämillään tulijoiden puoleen ja kysyi änkyttäen:

– Mm-mitä nyt?

Kaski ei vastannut vaan asettui seisomaan kädet lanteillaan aivan Polven eteen. Miesten nenänpäät miltei osuivat toisiinsa. Kookkaan Kasken olemus oli vaikuttava, leveät hartiat ja paksu niska korostivat sitä. Kasken katse porautui syvälle Polven silmiin, ja tämä tunsi olonsa epävarmaksi ja kysyi uudelleen:

– Onko... onko jokin pielessä?

Kasken mitta täyttyi. Hän alkoi mylviä ääni kiihtymyksestä täristen:

– Jumalauta, mies! Te olette kannissä, saatana. Alaistenne ensin kerrottua asiasta en halunnut uskoa sitä, mutta nyt myös minä olen siitä täysin varma. Hengityksenne haisee käymälälle ja te tuskin pysytte pystyssä. Ettekö te helvetin idiootti muuta keksinyt tähän hätään?

Polvi ei saanut sanaa suustaan. Hikikarpatot alkoivat valua vuolaana hänen otsallaan. Kaski jatkoi hengästyneenä:

– Perkele! Me olemme tekemässä täällä historiaa ja te saatanan kusipää vedätte kannit. Ymmärrättekö te ollenkaan tekojenne seurauksia ja vastuutanne?

Hetken näytti siltä, että Kaski löisi Polvea siltä seisomalta. Kasken kasvot olivat kirkkaanpunaiset, verenpaine oli nousemassa vaarallisiin lukemiin. Humalainen kapteeni astui vaistomaisesti askeleen taaksepäin ja otti samalla tukea kapteenin tuolin reunasta. Hän alkoi selittää hiljaisella äänellä:

– Ööö... korjausryppy otin, kun olo oli niin ohkainen Oulusta lähtiessä. Meni eilinen ilta nimittäin hiukan pitkäksi.

Kasken ilme muuttui hetkessä raivokkaasta hämmästyneeksi, hän ei vielääkään halunnut uskoa kuulemaansa ja näkemäänsä. Hetkeä aiemmin hän oli vielä toivonut olevansa väärässä, mutta Polven sammaltava puhe ja harittavat silmät olivat tuoneet asiaan varmuuden. Laivan kapteeni oli umpihumalassa ja koko operaatio oli saattanut sen vuoksi vaarantua.

Kaski punnitsi mielessään vaihtoehtoja. Hän antoi katseensa kiertää vastauksia etsiessään. Kaksi kansimiestä oli perääntynyt komentosillan perimmäiseen nurkkaan, ja sieltä he seurasivat jännittyneinä tilanteen kehitystä.

Lopulta Kaski teki päätöksensä. Hän sanoi kylmyyttä ja halveksuntaa hohkaavalla äänellä:

– Vapautan teidät kapteeni Polvi tehtävistänne. Yliperämies Kajander ottaa paikkanne saman tien. Olette sota-toimien alaisena, joten tästä ei teille kunnian kukko laula. Toivottavasti ihan itsenne takia olette pitäneet meidät oikeassa kurssissa. Painutte saatanan lujaa hyttiinne ettekä poistu sieltä ilman minun käskyäni, ymmärrättekö?

Polvi päätti yrittää puolustaa vielä itseään. Hän keräsi itseluottamuksensa rippeet ja vastasi:

– Ettehän te voi näin tehdä. Minähän olen sentään tämän laivan kapteeni.

Kasken oikea käsi laskeutui pistoolikotelon päälle. Hän tuijotti kuin lännenmies ennen kaksintaistelua edessään seisovaa Polvea, jonka orastava rohkeuden puuska katosi Kasken eleen myötä. Pienen tovin jälkeen Kaski kivahti:

– Sanoitteko te jotain? Selvitämme tämän asian sitten kun tämä operaatio on viety kunniakkaasti loppuun. Nyt painukaa helvettiin silmistäni!

Polvi nyökkäsi muutaman kerran nöyrästi ja katosi sitten niskaa raapien ulkoilmaan. Kaski seurasi potkut saaneen

kapteenin poistumista edelleen käsi pistoolikotelon päällä leväten. Sitten hän viittasi yliperämies Kajanderin luokseen ja sanoi:

– Yliperämies Kajander, te olette tästä hetkestä lähtien laivan kapteeni, ymmärrättekö? Ensi töiksenne varmistatte, että olemme pysyneet kurssissa, jottemme hyökkää vahingossa viattomien ruotsalaisten kimppuun. Pidätte minut ajan tasalla kaikesta poikkeavasta ja ilmoitatte minulle välittömästi, kun olemme Röytän sataman läheisyydessä. Onko tämä selvä?

– Kyllä on, Kajander tyytyi toteamaan.

Kaski poistui omille teilleen harppovin askelin leukaa hieroen.

Joukkueenjohtaja vänrikki Onni Kiuru oli palaamassa komppanianpäällikön luutnantti Kari Sorrin käskynjaosta, joka oli pidetty laivan messissä. Kiuru oli autuaan tietämätön komentosillalla tapahtuneesta episodista. Silti hän ei tuntenut oloaan mitenkään huojentuneeksi, sillä hän oli kovin huolissaan miestensä hyvinvoinnista laivan ruumassa. Kiuru toivoi hartaasti, että he olisivat jo perillä ja maan-kamara tuntuisi jälleen hänen jalkojensa alla.

Kiuru oli ensimmäistä kertaa elämässään merillä ja uutuudenviehätys merimatkasta oli kadonnut laivan saavutettua ulapan. Vielä Oulun satamassa hän oli ollut innoissaan merille pääsystä, mutta laivan keinunta heikossa aallokossa oli saanut hänen olonsa kaikkea muuta kuin koitoisaksi. He olivat kaiken lisäksi täysin puolustuskyvyttömiä, koska rahtilaivassa ei ollut minkäänlaista aseistusta. Suomen armeijalla ei ollut aikaa tai resursseja rahtilaivojen varustamiseen. Onnekseen Kiuru ei sentään kärsinyt meripahoinvoinnista kuten useat muut laivassa olevat sotilaat.

Onni Kiuru oli keskimittainen, tummahipiäinen 28-vuotias mies. Silmät olivat ruskeat ja niihin oli juurtunut monien sotavuosien kuluessa huolestunut sävy. Posket olivat lommolla ja luut törröttivät kasvojen ihon alta piukeina. Hiukset olivat pikimustat ja tuuheat. Suupielet olivat jo valahtaneet hiukan alaspäin, mikä silmien kanssa teki Kiurusta jatkuvasti surumielisen näköisen. Ruumiinrakenne oli kuin kestävyysurheilijalla, hoikka mutta sitkeä.

Kiuru oli kotoisin Nurmijärveltä, missä hänen perheellään oli kauppa. Sodan jälkeen Kiurun oli tarkoitus ottaa perheyrittäjä hoitoonsa vanhemmiltaan. Alun perin vanhemman veljen oli ollut määrä ottaa kauppa nimiinsä, mutta tämä oli kaatunut jatkosodan alkupuolella jossain Laatokan pohjoispuolella. Kiuru oli katsonut velvollisuudekseen täyttää kuolleen veljensä paikka, ja se oli sopinut hyvin myös hänen vanhemmilleen, jotka olivat olleet täysin musertuneita vanhimman poikansa kuolemasta.

Jatkosodan jälkeen Kiuru oli jo toivonut pääsevänsä kotiinsa, mutta kohtalo oli ajanut hänet tänne Perämeren aalloille. Hänen rykmenttinsä oli täydennettynä vielä varsin iskukykyinen, minkä vuoksi se oli määrätty toteuttamaan maihinnousu Tornioon. Kiuru oli ollut aluksi hyvin pettynyt, mutta vastuuntuntoisena ja osaavana sotilaana hän oli tarttunut härkää sarvista. Kauppaa hän ehtisi pyörittää lopun elämäänsä. Nyt oli aika viedä tämä haastava tehtävä kunnialla loppuun.

Käveltyään laivan käytäviä ristiin rastiin Kiuru pääsi ruumaan vievien pystysuorien, metallisten tikasrappujen viereen. Laivan moottori hyrräsi meluisasti jossain lähellä. Hehkulamppu antoi valoa ruumaan vievän luukun yläpuolella. Sen vieressä Kiurua odotti hänen joukkueensa

varajohtaja, kersantti Antti Lämsä, joka piti toisella kädellään kiinni käytävän seinään kiinnitetystä messinkikaiteesta. Toinen käsi oli tungettu jätkämäisesti housuntaskuun. ”Verikauhaksi” nimitetty lakki lepäsi rennosti Lämsän takaraivolla, ja lippa osoitti yläviistoon. Huumorintajuinen Lämsä hymyili viekkaasti nähdessään Kiurun, joka ei vastannut virnistykseen vaan kysyi:

– Mitäs täällä?

Lämsä kaivoi kätensä housuntaskusta ja kynsi sormiltaan mielteliäästi korvanlehteään. Näytti siltä, ettei hän ollut aikeissakaan vastata esimiehensä tiedusteluun. Kiuru muotoili kysymyksensä uudelleen:

– Mites miehillä menee?

Antti Lämsä oli hyvä sotilas, vaikka usein hyvinkin piikikäs ja hankala esimiehiään kohtaan. Kiuru oli ollut jo niin pitkään Lämsän lähin esimies, ettei hän liiemmin ärsyyntynyt Lämsän mutkikkaasta käytöksestä. Välillä Kiurukin toki hermostui, kun hän joutui väkisin kaivamaan vastauksia Lämsältä monta kysymystä tehtyään. Tällä kertaa Kiuru ei kuitenkaan hermostunut, kyllä Lämsä ihan pian vastaisi.

Antti Lämsän sotatie oli ollut pitkä. Pienikokoinen Lämsä oli kokenut tulikasteensa jo joulukuussa 1939 Sallan rintamalla, eikä vuosien taisteluille näkynyt vielääkään loppua. Sota oli muokannut Lämsästä merkillisen persoonan, josta oli vaikea ottaa välillä selkoa. Hänen omalaatuinen huumorinsa hämmensi monia. Ehkä hänen monitahoinen käytöksensä oli vain seurausta liian suuresta määrästä epäinhimillisiä olosuhteita ja raakuutta. Huumorin avulla Lämsä tiedostamattaan saattoi pysyä järjissään.

Muutaman kymmenen sekunnin hiljaisuuden jälkeen Lämsä vihdoin vastasi:

– Paskamaiset olosuhteet tuolla pohjalla niillä on. Omin lupineni itsekin sieltä kömmin pois, kun alkoi ahdistaa. Parkkali ja Hirvonen oksentelevat ämpäreihin, kun eivät ole ollenkaan tottuneet näihin olosuhteisiin. On siinä varsinkin Hirvosen kohdalla mukana varmaan jännitystäkin. Kipaisen niille tällä samalla reissulla vettä jostakin, että saavat vähän nestettä sisälleen.

Kiuru nyökkäsi muutaman kerran, uutiset eivät olleet lupaavia. Lämsä jatkoi:

– Onneksi sentään ei myrskyä. Silloin me oltaisiin pois pelistä melkein koko joukko. Toivottavasti ollaan kohta perillä ja päästään tappelemaan sakemanneja vastaan. Käy se helpommin kuin tämä pelkkä kököttäminen.

31-vuotias Antti Lämsä oli vähäisestä varresta huolimatta jyrkää tekoa. Raajat olivat paksut ja hartiat leveät. Hän oli ollut rakentamassa ennen sotia teitä Pohjois-Suomen laajoihin erämaihin. Niissä töissä Lämsään oli tarttunut merkittävän paljon voimaa ja lihasta.

Lämsän posket olivat pyöreät ja niissä oli jo lukuisia iän mukanaan tuomia uurteita. Hiukset olivat otsalta jo hivenen harvenneet ja ohimoiden kohdalla saattoi tarkkanäköinen nähdä muutaman harmaan hiuksenkin. Ulkokuori ei kuitenkaan kertonut kaikkea, Lämsän ajatus leikkasi kuin partaveitsi ja silmät tuikkivat elinvoimaa.

Kiuru oli samaa mieltä Lämsän kanssa. Kunpa he jo pääsisivät pois tästä helvetin purtilosta tositoimiin, Kiuru ajatteli. Meripahoinvoinnista kärsineet miehet eivät varmasti olisi parhaimmillaan taistelukentällä. Hyvin levännyt ja ravittu sotilas jaksoi parhaiten kestää sodan kolhuja.

Toinen asia, joka askarrutti Kiurua, oli hänen joukkueessaan olevat lukuisat ensikertalaiset. Joukkueeseen oli

tullut kahdeksan nuorukaista suoraan koulutuskeskuksesta. Se oli suhteessa paljon, sillä Kiurun joukkueessa oli yhteensä 25 miestä. Melkein joka kolmas sai Torniossa tulikasteensa.

Koskaan ei voinut etukäteen tietää, miten mies tulen alla käyttäytyisi. Monet pullistelivat ennen taistelua tulevilla urotöillään, mutta ensimmäisten kranaattien räjähdettyä heille kävi ehkä päinvastoin. Heistä tuli tutisevia ihmisraunioita, joista oli aseveljilleen enemmän haittaa kuin hyötyä.

Kiuru oli yrittänyt rohkaista ensikertalaisia etukäteen ja kertoa, millaista taistelussa käytännössä oli. Propagandan viljelemät sankarimyytit olivat usein erittäin kaukana todellisuudesta. Hän oli korostanut rauhallisuuden ja maltin merkitystä. Uhkarohkeudella ei yleensä päässyt kuin hengestään.

He kaikki pelkäsivät, se oli selvää. Tärkein tekijä kuitenkin oli se, miten pelkoa kukin hallitsi. Kaiken kukkuraksi tunteiden ristiriita sai miehen ajatusmaailman helposti hämilleen, kun joutui ampumaan toista ihmistä kohti. Sota oli rumaa eikä se tuonut kenellekään siihen osallistuvalla muuta kuin kärsimystä ja surua. Maailman kauneus ja inhimillisyys loistivat poissaolollaan taistelukentällä. Välillä taistelemisen oli kuitenkin välttämätön paha ja se oli vain heidän kaikkien sotilaiden nieltävä.

Kiurun ja Lämsän katseet kohtasivat. Molempien suupieliin kihosi hymy. Aseveljeyden tunne väreili voimakkaana heidän välillään. Taas mentiin. Kumpikaan ei muistanut, kuinka moneen taisteluun he olivat yhdessä valmistautuneet. He olivat oppineet vuosien varrella luottamaan toisiinsa, mikä helpotti molempien taakkaa.

– Mene sinä vain hakemaan miehille vettä. Minä kiipeän alas ruumaan katsomaan, miten siellä meidän porukalla menee.

Lämsä tuhahti jotain, mistä Kiuru ei saanut selvää. Sitten Lämsä lähti lyhyillä, länkisäärisillä jaloillaan tepastelemaan pitkin laivan kapeaa käytävää. Hänen lakkinsa näytti putoavan minä hetkenä tahansa, mutta jollain ihmeellisellä tavalla niin ei käynyt. Kiuru hymyili edelleen katsoessaan lähimmän alaisensa poistumista. Lämsän lempinimi ”Länkisääri-Lämsä” oli todella osuva. Kukaan ei tosin uskaltanut käyttää sitä Lämsän ollessa kuuloetäisyydellä.

Kiuru aloitti kapuamisensa alas ruumaan. Tikasrappuset heiluivat Kiurun liikkeiden tahtiin sinne tänne. Reitti oli vain varaliikkumisväylä, sotilaat oli laskettu laivan uumeeniin huomattavasti suuremmasta aukosta keulan lähellä olevalta kannelta.

Alaslaskeutuminen ei ollut helppoa. Kiuru asetteli jalkansa tarkasti jokaiselle askelmalle. Kädet puristivat tiukasti tikkaiden puolia. Kosteaa, tunkkainen ilma vaikeutti hengitystä ruumiillisen rasituksen ohessa. Kiurun alapuolella miesten puheen sorina hukkuu suurelta osin laivan moottorin pauhinaan.

Parin minuutin laskeutumisen jälkeen Kiuru oli perillä. Epämukavuuden aalto lävisti hänet kauttaaltaan. Kainalot ja hiukset olivat kostuneet hiestä, ja keuhkot puhkuivat vastalauseensa puhtaan hengitysilman vähäisyydestä. Kiuru mutisi itsekseen:

– Saatana, mikä paikka. Hyi helvetti.

Rotta kiiruhti pienillä jaloillaan Kiurun sotilassaappaan ylitse. Vastenmielisen eläimen pitkä häntä kosketti kevyesti Kiurun pohjetta. Kylmät väreet vavisuttivat hänen kehoaan. Kiuru ei ollut koskaan voinut sietää rottia.

Lyhyen tovin Kiuru keräsi itseään. Hän seiso i tikapuiden vieressä ja antoi katseensa kiertää. Muutama hehkulamppu toi ruumaan vähäistä valoa. Varjot tanssivat aavemaisesti laivan kaarevissa seinissä. Yököttävä oksennuksen lemu täytti ilman. Sadat sotilaat olivat levittäytyneet ympäriinsä omiin porukoihinsa ja yrittivät saada ajan kulumaan.

Joku tarrasi kevyesti Kiurua olkapäästä ja kysyi:

– Mikä mies? Tämä rappujen edusta täytyy pitää tyhjänä.

– Vänrikki Kiuru. Tulin käskynjaosta katsomaan, miten miehilläni täällä menee, Kiuru vastasi kysyjää päin kääntymättä.

– Vai niin. No, täällähän ne varmasti jossain ovat. Sen kun etsitte, tuntematon mies tuumasi kyllästyneesti.

Sen enempiä sanomatta Kiuru lähti kävelemään eteenpäin. Hän tiesi, että hänen joukkueensa oli laskettu ruumaan ihan viimeisten joukossa, joten he varmasti olisivat hyvin lähellä keulaa. Tuskin he olisivat ängenneet perimmäiseen nurkkaan muiden sotilaiden editse, varsinkin kun olosuhteet ruumassa olivat kaikkialla yhtä epämuakavat.

Kiuru harppoi kymmenien miesten ja varusteiden ylitse kävellessään keulaa kohti. Hän yritti terästää katsettaan, mutta hämärä peitti enimmäkseen miesten kasvonpiirteet. Hikipisarat valuivat noroina Kiurun otsalla. Hän alkoi epäillä mielessään, oliko ruumaan tulo ollut alkuunkaan hyvä idea.

Tunnelma oli ahdistava. Kiro sanat kaikuivat kaikkialla Kiurun ympärillä. Selvästi oli aistittavissa, ettei merimatka maistunut suomalaissotilaille millään muotoa. Onneksi sentään meri piti sillä kertaa kyntensä piilossa eikä kiusannut merimatkaajia voimallaan. Silti kevyen aallokon töytäisy t laivan kylkiin kuuluivat selkeinä seinien läpi.

Kiuru kompastui erään alikersantin suoraksi ojennettuun jalkaan ja kaatui polvilleen. Alikersantti kivahti:

– Katso nyt jätkä perkele, miten täällä toikkaroit. Kolhaisit saappaallasi minua kipeästi suoraan polveen, kusipää. Pitääkö sitä ylipäätään tässä lihakasassa ollenkaan liikkua, saatana?

Kiuru oli juuri ylös noustessaan aikeissa esittää vastalauseensa alikersantin kommenteille, mutta tuttu ääni herrätti Kiurun mielenkiinnon muualle.

– Vänrikki Kiuru, mitäs te täällä teette?

Vain muutaman metrin päässä Kiurusta korpraali Leo Parkkali nousi kysymyksensä esitettyään seisomaan. Parkkali näytti huonovointiselta, kasvot olivat kalpeat ja silmien katse väsynyt. Kiuru unohti alikersantin riidanhaluiset sanat ja kysyi:

– Parkkali, onko koko joukkue siinä?

Kiuru asteli varovaisin askelin kohti Parkkalia, joka samalla vastasi:

– Ollaan me kaikki aika lailla tässä samassa kasassa. Kolmas ryhmä on tosin vähän enemmän tuolla sivulla.

Kiuru tunnisti jo muutamia tuttuja kasvoja. Miesten ilmeet olivat kauttaaltaan vakavia ja muutamat näyttivät myös huonovointisilta. Pari oksennusämpäriä lojui sotilaiden välissä antaen ilmaan luotaantyöntävän katkun. Kiuru huolestui miesten hyvinvoinnista. Ääntään korottaen hän kysyi:

– Miten teillä miehet täällä menee?

Pari naurunpurskahdusta sikisi miesmassasta. Jostain kauempaa kuului kiukun ja halveksunnan täyteinen ääni:

– Ai helvetti mikä kysymys. Meillähän on täällä ratkieriemukasta, perkele. Paska haisee eikä päästä liikkumaan. Kivaahan se semmoinen on.